

JEGYZET

- (1) Ethnographia, Budapest, 1901, 133.p.
- (2) Wlass. NMI-79/1898.
- (3) Seem. NMI-59/1898.
- (4) „Mostanig 47 ilyen hengerünk van, mindenik 3-4-5 dallammal; ezek közül magára Somogyra 17 darab esik.” Ethnographia, Budapest, 1899, 26.p.
- (5) 1896. október 31-én a Társaság felolvasó és választmányi ülésén. Nyomtatásban: Vikár Béla: *Népballadáink összegyűjtéséről*. Ethnographia, Budapest, 1896, 441.p.
- (6) Ethnographia, Budapest, 1901, 134.p.
- (7) Kaposvár, 1959.
- (8) Jó lenne tudni hol lappang az a gyűjtőfüzet, amelyre Volly hivatkozik s idéz is belőle: „1899. április 1-én, születésem napján (40-ik) – Kaposvár, Juta, Magyaratád”.
- (9) Somogyi Múzeumok Közleményei, VII., Kaposvár, 1985.
- (10) Ethnographia, Budapest, 1901, 134.p.
- (11) *Emlékezés Vikár Bélára*, 403.p.
- (12) *Herrmann Antal: Népzenei kincseink gyűjtése és a fonográf*. In: Magyar Zenetudomány 1907, 15.p.: „Szép frázisok még sokszor hangzottak el, de tettekre nem került sor. Ily körülmények közt vette át Wlassics Gyula a kultuszminiszteri tárcát 1896 január 6-án. És a társaság főtitkára, Vikár Béla az új minisztert sem hagyta békében.”
- (13) *Gergely Pál: Vikár Béla gyűjtőútjai nyomán*. Ethnographia 1947, 82.p.: „Vikár a kilencvenes években ismerkedett meg *Rákóczi Izidor* pesti műszerésznél az Edison-féle fonográffal s az egész világot megelőzve ment ki falura, fonográffal dalt gyűjteni. 1896 őszén kezdte meg Borsod megyében, Mezőcsáton a viaszhengerre való felvételt. Mikor külföldön ráeszméltek a gyűjtés ilyen módjára, neki már egész sorozat hengere volt. (...) Az 1900-as párizsi világkiállításon Sebestyén Gyula e fonogramokat mutatta be.”
- (14) Ethnographia, 1891, 51.p., *Fewkes* gyűjtéséről szólva: „Phonographfal mentették meg az enyészettől a kiháló félben levő passamagneddy indián törzs dalainak és nyelvagyományainak egy részét.”
- (15) 1895-ben Vikár bizonyosan nem gyűjtött Somogy megyében. Dokumentálható somogyi gyűjtései I.: Vikár Béla: *Somogymegye népköltése*. Bevezetés, X.p.: „A jelen kötet keletkezése hosszabb időre megy vissza. Egy részét az itt nyújtott anyagnak már a 80-as években gyűjtöttem; később, 1890 nyarán, a gyűjtést nagy buzgalommal és nagyobb területen folytattam; végre 1899-ben, a Kisfaludy Társaság és szülőmegyém támogatásával kiegészítettem. Azonban a kötet e kiegészítő gyűjtés előtt már sajtó alá volt készítve, csak a jegyzetek hiányoztak. A pótló gyűjtés anyagát a legjobb akarattal sem lehetett mindig a kellő helyre beilleszteni. Ebből itt ott egyenetlenség támadt. [A kottás fonográflejegyzések a kötetben a jegyzetek után találhatók! -S.F. megj.] A szövegekhez utólag a dallamokat is összegyűjtöttem phonograph útján; az illető phonographhengerek a M.N. Múzeum néprajzi osztályában vannak elhelyezve.”
- (16) *Jankó János: A Nemzeti Múzeum Igazgatóságának VII. 31-én.* (NMI-68/1900)
- (17) *Jankó János: A milleniumi falu*. Sajtó alá rendezte és bevezetővel ellátta: Szemkeő Endre. Budapest, 1989.

SEBŐ FERENC

Kodállyal Kanadában

A Kodály-koncepció lassan félévszázada szerves része életemnek. Hatéves korom óta az, amikor először kezdtem el szolmizálni az *Ötfokú zene* I. kötetéből. Kivételesen szerencsés embernek érzem magam, amiért egy olyan nagy formátumú és gyémánteszű gondolkodót, mint Kodály Zoltán, én is vezérlő csillagomnak tekinthetek. S az pedig, hogy az ő egyetemesen igaz és lenyűgöző tanításait én magam is taníthatom, a legnagyobb kitüntetés. Úgy alakult a pályám, hogy Kodály zenei nevelési elveit nem csak hazai, ha-

nem „idegen” földre is elvihettem. Örömmel számolok most be erről a boldogító tevékenységemről.

A tények

1967 óta állok szoros kapcsolatban a kanadai zenei élettel. Az azóta eltelt huszonhét év alatt tizenöt évet tartósan ott is töltöttem. Kodály Zoltánt a torontói egyetem díszdoktorává avatták 1966-ban, s még ugyanabban az évben Budapestre érkezett az ontariói Művelődési Minisztérium két vezetője azzal a szándékkal, hogy keressenek egy magyar zenetanárt, akit kihívnak Kanadába tanítani. Rám esett választásuk. Kétéves tanítási gyakorlattal rendelkeztem akkor, zöldfülű, de lelkes tanárocska voltam. A hirtelen rám szakadó felelősség és öröm miatt kerek egy hónapig nem tudtam aludni...

Lázasan kezdtem a készülést és a tanulást. Örök hálával gondolok két nagylelkű emberre – Szőnyi Erzsébetre és Hamvas Annára –, akik azokban a hetekben önzetlenül megosztották velem nagy tudásukat.

Kanadai munkámat talán egy hétszólamú partitúrához hasonlíthatnám, mely partitúrában igen izgalmas és színes polifón mű hömpölygött:

1. egyetemi munkák;
2. előadások konferenciákon;
3. könyvterjesztő körutak (a *sing silverbirch sing* című kanadai népdalelemző könyvem megjelenését követő, a kiadóm, a Boosey and Hawkes szervezésében létrejött utak);
4. karnagyi munka;
5. korrepetálások (gyerekkórusok és énekórák korrepetálása országszerte);
6. országjáró utak a férjemmel, Janota Gáborral (a „Neveljük Ma a Holnap közönségét” ars poeticánkkal eldugott, pici városokban dolgoztunk. Miközben ő továbbképzést tartott a város fúvós tanárainak-diákjainak-zenekarainak, addig én az énektanárokat és az énekkarokat tanítottam. E két-háromnapos utak Janota Gábor koncertjével értek véget, amelyen együtt muzsikált a városban élő professzionista muzsikusokkal);
7. könyvírás (két könyvön dolgozom: *A zenehallgatás pedagógiája* és *Hallásképző etűdök* címmel).

A számtalan helyszín közül csak azt az öt intézményt említem meg, ahol tartósan dolgoztam.

I. *University of Western Ontario*

London, Ontario, 1970. Kanadában először indult egy új diploma-program ezen az egyetemen *Bachelor of Musical Arts* címmel. A program lényege abban állt, hogy a hallgatók a négyéves képzés végén előadói és pedagógiai kettős diplomához jutottak. Az egyetem mérföldkőnek nevezte új programját, és benne központi helyet szentelt a Kodály-koncepciónak. Hat évig vettem részt ebben az izgalmas munkában, visiting professzori státuszban.

II. *University of Calgary*

Calgary, Alberta, 1980. *Lois Choksy* indította el háromnyaras Kodály-diploma programját. Az indulásban társalapítóként vettem részt, majd további hét éven át minden nyáron tanítottam és vezettem a szolfézs-zeneelmélet tárgyak koordinálását.

III. *Wilfrid Laurier University*

Waterloo, Ontario, 1985. az egyetem kétéves intenzív Kodály tanárképző-kurzust kezdett el. Autentikus magyar szakembert kerestek a tantervek, a tananyag és a tankönyvek összeállításához, valamint az egész tanfolyam vezetéséhez. Engem bíztak meg a fentiekkel, s mint „Artist in Residence” dolgoztam Waterlooban. Csodálatos élmény volt a kiváló munkamorállal rendelkező menuonita kollégákkal együtt dolgozni. (Talán ez a legnívósabb zenei fakultás egész Kanadában.)

IV. *Victoria Conservatory of Music*

Victoria, British Columbia, 1987. A kanadai zenekonzervatóriumok történetében először Kodály-szellemű szolfézs-zeneelmélet oktatás vette itt kezdetét. Tanszakvezetői ki nevezést, s vele egy óriási feladatot kínáltak: teremtsék egy afféle „Victóriai Budapestet” egy olyan fővárosban, amely a Csendes-óceán egyik – mintegy magyarországnyi kiter-

jedésű – szigetén épült, s az ország legkonzervatívabb, legbritebb és legelszigeteltebb városa. Elvállaltam, s harmincéves tanári pályám legküzdelmesebb hat esztendejét töltöttem ezzel a munkával. Az eredmények jelentősek, de részletezésük meghaladná cik-kem kereteit.

V. University of Victoria

Victoria, British Columbia, 1987. Brit-Kolumbia államban itt vezették be először a Kodály-töltésű posztgraduális képzést. (Ami egyenes összefüggésben állott a városba érkezésemmel.) Örömmel vállaltam el a program vezetését. Két kitűnő magyar kollégát is sikerült meghívnom oda, *Szabó Miklóst* és *Csikós Mártát*. – London és Waterloo után Victoria volt a harmadik kanadai nagyváros, ahol elültettem a Kodály-fát.

A fenti öt nagy fa mellett további hat – közepes – fát ültettem még el jó nevű kanadai egyetemeken (Brock University St Catherine's, University of Toronto, University of British Columbia Vancouver, Simon Fraser University Burnaby, Ontario Ministry of Education Toronto, Courtenay Youth Music Centre). Ezekben az intézményekben több éven keresztül visszatérő rendszerességgel hónapokig tanítottam.

Közel nyolcezer kanadai diákom volt, akiket megérintett a kodályi csoda. Bizonyítékaimnak se szeri, se száma arra nézve, hogy ez a sok-sok kanadai zenetanár, egyetemi hallgató és kisgyermek, akik megismerték Kodály zseniális filozófiájának gyakorlati alkalmazását is, többé nem úgy nyitja ki a tanterem ajtaját és a kottát, mint azelőtt. A tényekhez sorolnám még, hogy a Kanadai Kodály Társaságnak megalakulása óta vagyok tiszteletbeli tagja, s hogy a Társaságtól szép kitüntetést kaptam, mellyel 25. munkáévemben elismerésüket fejezték ki.

Izgalmas kihívások

A külföldön tanítás megannyi érdekes kihívást jelentett számomra, hiszen a velejéig európai Kodály-koncepció és az észak-amerikai kulturális klíma között számtalan ellentmondás (is) feszül. Hadd érintsek egyet-kettőt ezek közül: Kikapcsolódni vagy bekapcsolódni akar az amerikai diák a zeneórán? – Hogyan reagál a türelmetlen amerikai egy sziszifuszi türelmet igénylő nevelési módszerre? – Hogyan viszonyul a mindent látni és láttatni szerető ottani pedagógus egy kevésbé látványos pedagógiához? – Hogyan fogadja a búbanatos mélységektől viszolygó amerikai a magyar ember mélybemerülését? – Hogyan fogadják a memorizálás tényét, amikor köztudottan nem szeretnek memorizálni, mert az fárasztó? – Szeretnek viszont csak úgy lezseren, a földön ülve – vagy fekve – zenét tanulni... S én padokat, füzetet, kottát, ceruzát vittem be a tanterembe... Mit szólnak az efféle regulákhoz, melyekkel „szent szabadságukban” megzavarják őket? – Milyen a kanadai népdal és ki a kanadai? – Az őslakó indián vagy az emigráns angol, francia, koreai dalokat tanítsuk?

A további néhány kihívás is mind állandóan visszatérő lélektani problémamegoldást jelentett és azt igazolta, hogy bár a szakmáját jól tudja a magyar szakember, ez nem elég. Európai fát amerikai talajba átültetni nem is olyan egyszerű feladat. Hiszen nem csak a kiváló magok és facsemeték, nem csak a szakértelem, hanem a tengerentúli termőföld alapos megismerése is szükséges hozzá. És a megismerés után elkezdődhet a talajművelés. Megannyi izgalmas feladat: elhítenni az amerikai diákkal, hogy a készségfejlesztés bravúrja mellett legalább annyira fontos a humánus fejlesztése is. Megteremteni a tanári tekintélyt úgy, hogy közben a diákok túlzottan felértékelt személyiségét ne irritáljuk. Megengedni nekik a lustasághoz és felkészületlenséghez való emberi joguk gyakorlását, úgy, hogy közben hétről hétre egyre szorgalmasabbá váljanak. Úgy tálalni nekik a magasrendű európai kultúrát, hogy az ne kisebbségi érzést, hanem a más-ság iránti tiszteletet váltsuk ki belőlük. Elhítenni velük, hogy jó az nekik, ha nem zenei analfabéták. Tapintatosan megtanítani nekik a pedagógiai optimizmus fortélyait, azt ti. hogy nemcsak a magyar, hanem a kanadai gyerekek is képesek csodálatos zenei teljesítményekre, ha a tanár félreteszi pesszimizmusát, és a maximumot hozza ki a gyerekekből. (Természetesen csak akkor, ha a gyermek ezt hagyja és akarja... Mert odaát egy

nyolcéves gyerek sem a zongoratanár, sem a szülő kérésére nem vágja le a négycentiméteres körmeit, ha ezt nem akarja..)

Kiszolgálni vagy formálni, szórakoztatni vagy nevelni a diákot? – Komoly dilemma ez egy olyan országban, ahol nagy tudású professzorok veszíthetik el az állásukat, ha a diákságnak nem szimpatikusak. Bizony, ez már rég nem egy egészséges diák-tanár demokrácia arrafelé, hanem diákdiktatúra a javából, amely természetesen a tanítási színvonal süllyedéséhez is elvezethet. Az érzelmi nevelés igen nehéznek bizonyult abban a nagyon fegyelmezett és nagyon képmutató – angolszász típusú – társadalomban. Amennyire tanítványainkat idehaza magától értetődően neveljük érzelmileg is, annyira nem természetes ez a zárkózott kanadaiak számára. Az ti., hogy az emberi lélek szivárványgazdagságú színeinek feltárása nélkül nem lehet a zene mélyére hatolni.

Ugyancsak sokoldalú kihívást jelentett az úgynevezett „magyarizálás” („hungarianism”) megannyi apró elemből álló folyamata. Hogy például köszönünk, amikor belépünk a tanterembe (a victoriaiak nem köszönnek; később én is kezdtem leszokni róla...), hogy házi feladatot adunk a diákoknak és azt számon is kérjük rajtuk (alig kapnak a kisiskolások otthoni feladatot; hogy koncentrálnunk kell még akkor is, ha az fáj (húsz perces koncentráció után migrént kép az amerikai diák... húsz perc után vekker csörgött az óráimon és öt perc lazító szünetet kell tartanom...); hogy időnként önkritikát gyakorolunk, amitől még nem megy tönkre a személyiségünk (nem véletlen, hogy az angol az egyetlen nyelv, amelyben az „En”-t nagybetűvel írják), hogy osztálytársaink produkciójáról is kritikát mondunk és attól az ő személyiségük is épségben marad. Megannyi izgalmas pedagógiai kihívás!

A legnehezebb feladatom azért mégis annak az énekléssel szembeni mélységes el-lenszenvnek a feloldása volt, amellyel a victoriai Zenekonzervatóriumban találkoztam. Az egyik legtehetségesebb zongorista diák például nem volt hajlandó elénekelni az összhangzatos moltt. Esetleg jövő kedden – mondta ellenállva... S akkor már hajlandó volt, de csakis úgy, ha a székét háttal fordítva, nekem háttal ülve énekelheti. (Nesze neked, Kodály-módszer... – gondoltam.) E hihetetlenül éneklésellenes, tizenhat éves kislány aztán egyszer csak nem forgatta a székét, majd egy év múlva megnyerte az általam meghonosított konzervatóriumi népdaléneklési versenyt. „Kislányunk” ma az USA-beli Juilliard Music School egyik kiváló növendéke.

Ugyancsak kihívás volt a javából az is, amikor bevezettem az ún. elemző tanulást. Azt, amire minket tanítottak itthon. Tudtuk, mikor mit éneklünk például egy kórusműben: az előző akkordban a tercet, most a késleltetést, azután majd a hangzat kvintjét. A diákok nagyon boldogok voltak, amikor megértették, hogy az ilyenfajta elemző-értő megközelítés igazán intelligens és szenzitív előadáshoz vezethet. Miután ellenállásukat sikerült fel-lazítanom, vérbeli szokásukká vált az efféle tanulás. Egy másik kedvenc „magyar szokásuk” volt – ahogy ők nevezték – az éppen tanult hangszeres darabok „modulációs térképének” elkészítése.

Megindító vallomásokot tettek, miután megnéztük hatrészes Kodály-filmmet, melyet a Magyar Televízióban készítettünk 1982-ben, *Legyen a zene mindenkié* címmel. Az egyik egyetemista tanítványom így szólt: „Csodálatra méltó, amit a magyar gyerekek tudnak, de legalább annyira depressziót keltő is. Szánom és sajnálom a kanadai gyerekeket, akik mind meg vannak fosztva a Kodály-csodától. Azt láttuk, hogy hétéves magyar gyerekek játszva oldottak meg olyan zenei feladatokat, amelyekkel mi itt az egyetemen küszködünk. Valóban minden okunk meg van a depresszióra.” (*Mary Palmer, Waterloo, 1986*). És akkor jött a szimpátia, az empátia, a diplomácia a magyar zenetanár részéről, és úgy folytatódott a tanulás, hogy a depresszióból inspiráció legyen.

Az inspirácóból sok száz – szívet melegítő – eredmény született. A diákok felejtethetetlen elismerő gesztusai közül csupán csak néhány fér e cikkbe. Nanaimóban például 1500 általános iskolás résztvevője van a minden évben megrendezett népdaléneklési versenynek. A victoriai egyetem végzős tanárai titokban megtanultak egy szép lassú körcsárdást és azt magyarul énekelte magyar népdallal kísérték. A *Psalmus Hungaricus* három héten át harmincnégy tanórán keresztül elemeztük, s mire a kurzus véget ért, az egész művet fejből énekeltek. Természetesen a partitúra és a hangfelvétel minden résztvevőnek ott áll a polcán.

Visszatekintve kanadai tapasztalataimra, hadd jegyezzem meg, hogy véleményem szerint sokkal nehezebb külföldön dolgozni, mint itthon, mert a szakma mellett úgy kell képviselnünk a népet is, amelyből származunk, hogy annak a legjobb tulajdonságait lássák. Ami nagy megtiszteltetés, de még nagyobb felelősség, mert külföldön nem eresztheti el magát az ember.

Újra itthon

Közel tízéves távollét után ismét hazajöttem, egy világraszóló csodát megélt új és más hazába. Újba, mert végre szabadok vagyunk, és másba, mert hirtelen nem tudjuk, mit is kezdünk szabadságunkkal. Pár hónapos itthonlét után lassan kezdenek kikristályosodni a benyomásaim. Úgy érzem, hogy talán még soha nem volt ennyire szükség Kodály földjén Kodályra, mint éppen most.

Meggyőződésem, hogy egy olyan ország, amely Kodályt és Bartókot ajándékozta a világnak, nem engedheti meg magának, hogy zenekultúráját McDonald's szintre degradálja. Egy magára valamit is adó ország zenepedagógusainak tudatosnak kellene összefogniuk a „Rock-ank-Roll Gyár” harmadosztályú árucikkei terjedésének ellensúlyozására. Talán jó lenne, ha a Magyar Kodály Társaság nem 740, hanem 7400 tagot számlálna! Így talán a sok-sok zene-tanár – idős és fiatal(!) – erőteljesebben képviselhetné a *ZENEI ELLENPONTOT*.

Abban biztosan valamennyien egyetértünk, hogy sem a passzív rezisztencia, sem a derűs elidegenedés, de legkevésbé a cinikus legyintés – vagy dühöngés – hoz megoldást a mai gondokra. Nagy szükségünk van olyan szakemberekre, akikben ég a boldogítani óhajtó *taníthatnék* vágya. És ami a tananyag mennyiségét illeti, talán a kevesebb több lenne manapság. Talán nem kellene nekünk *még többet* tanítanunk, csak *jobban*. (Hiszen a Disz-Fríg nem is létezett, amikor a Fríg használatos volt. Talán beérhetnénk az É-Fríg-gel is.) Talán nem kellene fárasztani a tanárokat – még kevésbé a diákokat – a maximalizmus nyomasztó terhével, hiszen manapság mindenki nagyon fáradt. Egy nagyon fárasztó évszázad utolsó évtizedében, roskadozva a megemészthetetlen információk és ellentmondások terhe alatt, talán a jóból is megárt a sok.

Talán kevesebb készségfejlesztés is elég lenne ma az általános és középiskolában annak érdekében, hogy több idő maradjon a gyönyörű zeneművek megismerésére; hiszen tudjuk, hogy a zene nem a Desz-dúr, hanem életem. Mint a levegő. Nélkülözhetetlen.

BARTALUS ILONA

A kereszténység zenéje Andrew Wilson-Dickson könyve

Erről a könyvről az az első benyomásunk, hogy alig hiszünk a szemünknek. Még a mai nyomdatechnikai csodák versenyében is kiemelkedően szép kiállítású könyvet vehet kezébe az olvasó. A kötetet lapozgatva nem csökken az álmélkodásunk, hiszen nemcsak a borítóra korlátozódik az elegancia és a tipográfiai bravúr, hanem vonatkozik a könyv belsejére is. Gyönyörű betűtípus, finom játék a méretekkel, vastagításokkal és kurziválásokkal. Kellően szélesek a margók, finom játék a méretekkel, vastagításokkal és helykihasználású a tördelés, tökéletesek a színes reprodukciók. Még a könyv tapintása is külön öröm, a drága és finom papírnak kellő súlya van, nagyszerűen simul a kézbe, észrevétlenül segíti, alátámasztja a tárgyalt téma jelentőségét, szinte úgy, ahogyan a katedrálisok hangzó tere fundamentumot, majd kiteljesedést jelent a gregorián ének számára.

A külsőség olyan szép és tökéletes, hogy a szkeptikus, és az irigység ördöge által megátkozott magyar recenzens titkos vágya, hogy minél előbb hibára leljen, lehetőleg az